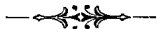

ցինեբու մէջ յապագային շարունակուելու թոյլտուութիւնը: Բաղնարինա այս պատուարեր յանձնարարութիւնը կատարեալ գոհացուցիչ կերպով ի գլուխ հանեց: Գորովոյն ներկայացուց „Domine, illumina oculos meos“ (Այստա՛ր Տէր աչաց իմոց) նշանաւանով երեք պատարագ, որոնցմէ երրորդն էր պատիւ Մարկեղլոս քահանայապետին իւր վարկի բարերարին անուանեց Missa Papae Marcelli (պատարագ Մարկեղլոս քահանայապետի): Ֆնիչէ Ժողովն, որուն գլուխն էր Պիոս Գ., այս երեք պատարագներն աստուածային պաշտաման արժանաւոր դասեց, որով բազմաշան երգեցողութիւնն ալ եկեղեցական երաժշտութեան շրջանէն մեծութեւն վտանգէն ազատեցաւ: Փիլիպպոս Բ. Սպանիայի թագաւորն այս երեք պատարագներուն օրինակներն իրեն համար ինչդեց, զորոնք Բաղնարինա յանձնարարութեամբ քահանայապետին՝ Նշանաւոր ձմեռով մը Մատրոս ուղարկեց: Բաղնարինայի աշխատասիրութեանց մէջն՝ զորոնք վերջերս Տր. Հապէրլի Ռեկէնպուրկ տպագրութեամբ եւ 34 հատորի մէջ հրատարակել սկսաւ, առանձինն գնահատման արժանի են „Assumpta“ (Վերափոխման) “պատարագը, “երգ երգոց Սուրմենի, եւ „Stabat Mater“ (կայր առ խաչին): Բաղնարինա իւր արդիւնաւոր գործունեութենէն ետքը մեռաւ 1594ին փետր. 2ին եւ թաղուեցաւ վատիկանեան Ս. Պետրոս եկեղեցւոյն մէջ: Իւր դամբանագիրը հետեւեալն է. Joannes Petrus. Aloisius, Praenestinus Musicae Princeps (Իշխանն երաժշտութեան):

(Մահեցել է աւ. 16-րդ դ.)

Ա Ր Ո Ւ Ե Ս Ց Ա Վ Ա Ն

ԱՊՐԵՐԱՅ ԳՆՏՐԱՅԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ի սկզբանէ թէ՛ վայրաշարժներու (locomotive) մեքենագործներն ու թէ՛ երկաթուղեաց ճարտարապետները ճիգ կ'ընէին որ շոգեկառքերն ըստ կարի արագընթաց ընեն, եւ երկուքն ալ իրենց ճգանց մէջ յաջող ելք կ'ունենային. մեքենաներն հետզհետեւ աւելի մեծ, աւելի զօրաւոր, աւելի արդիւնագործ եւ աւելի ծանր կը շինուէին. ճարտարապետներն ալ անոր համեմատ երկաթուղիներն աւելի հաստատուն ու աւելի տոկուն կ'ընէին, այնպէս որ մեքենային եւ երկաթուղւոյ իրարու վրայ ըրած փոխադարձ

ազդեցութիւնը միշտ պատշաճական կ'ըլլար: Հիմակ այնպիսի կէտի մը հասած է այս միջոցը, որ երկաթուղեաց ճարտարապետներն սկսած են մեքենագործներու ըսել Ա՛լ այսչափ եւ ոչ աւելի. այսինքն թէ շոգեկառաց մեծագոյն տարգութիւն տալու համար ալ կարելի չէ մեքենաներն աւելի մեծցընել, որովհետեւ երկաթուղին բաւական դիմադիր զօրութիւն չունենար աւելի ծանրութիւն վերցընելու, այլ կը վտանգի տեղի տալու ու տապալելու: Ճարտարապետներուն այս սպառնական բողբոջ չափ կը դնէ մեքենագործներուն եւ աւելի յառաջադիմութեան, որուն մարդկային անյագ բնութիւնը միշտ կը նկրտի: Ի գոհութիւն յառաջադիմութեան կը հանգիստնայ ուրիշ զօրութիւն մը, որ ճարտարապետաց բողբոջները կը լռեցընէ, կ'ուզեմ ըսել երկաթական զօրութիւնը:

Քանի մ'ամեն վեր գաղղիա երկկարական վայրաշարժով փորձեր կ'ընան, որով ժամաւ մը մէջ 110 հազարամետր ճամբայ կ'առնուի. եւ վերջերս Յովհ. Զակ. Հելման գաղղիացին մասնագէտներու առջեւ փորձեր ըրած է նաեւ կորակոր երկաթուղիներու վրայ եւ իւր փորձերը լիովին գոհացուցիչ եղած են: Իւր վայրաշարժը յաղթ շրջանակ մըն է տասնութեց անիւներու վրայ, որոնք երկ'երկու ութ առանցքներու անցուած են: Վրան անակ որ շինուած է, որուն կողմնական պատերը առջեւի կողմի կու գան կը միանան նաւու ցուռի նման, արցած աստեղ օդը պատուելու եւ անոր դիմադրութիւնը նուազցընելու համար. հոն առջեւ երկու ապակեփակ պատուհաններ ալ ունի, ուսիկց կառախումբին առաջնորդը ճամբուն բոլոր երկայնութիւնը կը տեսնէ: Առաջնորդը վայրաշարժին մեքենաներու հետ գործք չունի, այլ նաւապետներու պէս՝ իւր հրամանները կը հաղորդէ մեքենաներու վրայ եղողներուն: Այս առիւթի մասին մէջն է երկկարամագնիսական մեքենան, իսկ ետեւի մասին մէջ՝ շոգեւոյ կաթսան եւ ծխանը: Ամիսոյ եւ քիւ ընդունարանները կաթսան պատուարի պէս կը պատեն: Ըդգին երկու հաղորդութեան խողովակներով շոգեշարժ մեքենային կ'երթայ, որն որ երկկարական մեքենան կը շարժէ, եւ ասի կառախումբը շարժման մէջ կը դնէ:

Պիտի աւարկուի թէ՛ քանի որ անուխ եւ ջուր կը գործածուի ինչ պէտք կայ երկկարական մեքենայի, ինչու շոգին երկկարական հոսում յառաջ բերել եւ այս հոսումը զկառախումբը շարժման մէջ դնէ: Յայտմ գործածուած վայ-

րաշարժներն ունին ծանր անպատեհութիւններ: Նախ կառախումբը շարժման մէջ դնող գլխաւոր անիւները մի եւ նոյն առանցքի վրայ չեն, մեքենան երկու գլան եւ երկու միաց ունի, որ իւրաքանչիւր իւր անիւը կը դարձնեն, բայց փոքրները միասեղ չեն գործեր, երբ որ մէկը վեր կ'ելլէ միւսը վար կ'իջնայ, որով անիւներուն հոլովումն ալ միատեղ չ'ըլլար: Ասկէ յառաջ կու գայ ճանապարհորդներուն այնչափ անհանգիստ, կառախումբին համար վտանգաւոր եւ ճամբուն երկաթէներն ապահանող տատանումը: Երկրորդ կը պատահի որ վայրաշարժը շատ շուտ քալած ատեն եւ գլխաւորաբար կոր դժեբու վրայ՝ բոլոր ծանրութիւնը մէկ կողմը իյնայ, որով այն կողմնն անին աւելի կը ծանրանայ կը ճնշէ եւ միւս անիւը վեր կ'ելլէ ու օդի վրայ կը դառնայ. այս բանիս որպիսի վտանգաւոր ըլլալը յայտնի է: Երրորդ՝ հիմակուան վայրաշարժներուն կարելի չէ ուղուածին չափ մեծ արագութիւն տալ, որովհետեւ անիւները չափաւոր թուով կը հոլովին. կարելի չէ անիւները մեծցնել, որպէս զի նոյնչափ անգամ հոլովելով մեծագոյն միջոց առնուն, եւ ոչ մեքենան աւելի մեծցնել, որովհետեւ ինչպէս ըսիք, երկաթուղին ամէն ծանրութիւն չի կրնար վերցնել: Այս առին անպատեհութիւնները կը բարձուին երեկտրական վայրաշարժով: Ատոր գիմացէ դիմաց եղած անիւները մէկ առանցքի վրայ են, իրենց հոլովումը միատեղ կ'ըլլայ եւ տատանումը տեղի չ'առնենար: Երկրորդ՝ անիւները մէկ վայրկեանի մէջ 500 հոլովում կրնան ունենալ, որով ամենամեծ արագութիւն կ'ունենայ կառախումբն առանց անիւները մեծցնելու: Երրորդ՝ մեքենաներուն ծանրութիւնն այնպէս աղէկ բաժնուած է, որ իւրաքանչիւր անուին երկաթուղոյն վրայ ըրած ճնշումը՝ միշտ մեծութեամբ սովորական վայրաշարժին ըրածէն նուազ է եւ ծանրութիւնը երբեք մէկ կողմը չի հակիր: Արեւնադիտական տեսակետով երեկտրական վայրաշարժին առաւելութիւնը ապացուցուած է եւ կրնանք գուշակել թէ այս պիտի ըլլայ ապագային վայրաշարժը:

Մտածել կու տայ ծախքին առաւելութիւնը թէ՛ կրկին — շոգեշարժ եւ երեկտրաշարժ — մեքենաներ եւ թէ՛ աւելի մարդ բանեցնելուն համար, ըստ որում առաջնորդէն զատ երկու հոգի երեկտրական մեքենային քով պիտի գործեն եւ ուրիշ երկու հոգի շոգեշարժ մեքենային քով: Բանէ հասկողոյնը կ'ըսեն թէ այս առաւել ծախքը կը գոցուի երկաթուղիէն,

որ նուազ ենթակայ կ'ըլլայ ապահանութեան եւ ստեպ նորոգութեանց հարկաւորութիւն չունենար:

Հիմակ կը մտածուի Վիեննայէն մինչեւ Պուտաֆիշթ (278 հազարամետր) երեկտրական կառախումբն բանեցնել, միեւնոյն կառքերով եւ նոյն երկաթուղոյն վրայ: Ատոր վայրաշարժը շոգեւոյ մեքենայ պիտի չ'ունենայ, ըստ հետեւորդի ոչ ածուխ եւ ոչ ջուր՝ այլ մեծ քաղաքներու մէջ արգէն ի գործածութեան եղող երեկտրական ճրարուղիներուն պէս՝ միայն երեկտրաշարժ մեքենայ մը պիտ'որ ունենայ, որն որ իւր երեկտրական հոսումը պիտի ընդունի երկու կայարաններէ, ուր 600 ձիու զօրութեամբ մեքենաներ պիտ' գործեն: Այս կառախումբը մէկ ժամու մէջ 120 հազարամետր պիտի ընէ, որ ըսել է թէ ճամբորդ մը երկուք ու կէս ժամու մէջ Վիեննայէն փելշէ պիտի փոխադրուի:

Մ Յ Ա Ե Դ Մ Յ Ա Ե

ԱՐԱՆԻՆՈՑԻՈՑ ՊԵՍՈՆ (ԵՐԳՈՐԴ)

Այլանիացոց քով սովորութիւն կայ արուսագերը բուծանելու եւ մեծնալէն վերջն ըմբշամարտութեան հանելու: Այս վախճանիս համար սագերն այնպիսի միջոցներով ու բանջարներով կը սնուցանեն, որոնք իրենց կարծեաց համեմատ կուտելու ցանկութիւնն եւ եւս կը գրգռեն: Ով որ մեծցած կորովի սագ մ'ունի՝ մունեսիկ մը հրապարակ կը հանէ, որպէս զի բարձրաձայն պոռալով ամենուն ծանուցանէ եւ իւր սագին արջոցեան մը դէմ հանէ: Ասկէ քանի մը տարի յառաջ ունեւոր արպանիացի մը այսպիսի հրաւեր մը լսելով՝ իւր արու սագն հետն առաւ եւ մունեսիկին հետեւելով կուտաւորէն եկաւ, ուր հարիւրէն աւելի արք՝ իրեւ հանդիսատես կը սպասէին: Անմիջապէս սկսաւ սագերուն անհաշտ կռիւն եւ երկու ժամի չափ անորոշ մնաց: Բայց վերջապէս մէկ սագն սկսաւ տկարանալ: Ատոր ստացիչն ուզեց իրեն օգնութեան համնիլ, զոր քաջայաղժ դիւցազին տէրը ընականապէս թոյլ չտուաւ: Ատոր վրայ մէկալը դառնանալով՝ ուսէն կախած հրացանը կ'առնէ եւ հակառակորդը նոյնհետայն կը մեծցնէ ու լիւնները կ'ապաւնի: Սպանելոյն ընտանիքն ամէն բան կը թողու ու սպանիչն հալածելու կը սկսի: Այս վայրագ օրսորդութիւնը քանի մը ժամ տեսեց, Ոճրագործն